

Procesi impostacije dječjeg pjevačkog glasa

Mihaljević, Krunoslav

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:118608>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)



SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST
STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE

KRUNOSLAV MIHALJEVIĆ

PROCESI IMPOSTACIJE
DJEČJEG PJEVAČKOG GLASA

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

izv. prof. art. dr. sc. Antoaneta Radočaj – Jerković

Osijek, 2021.

Sadržaj

2. UVOD.....	1
3. OSOBINE DJEČJEG GLASA	3
4. PJEVAČKA POSTAVA TIJELA.....	6
4.1 VJEŽBE PJEVAČKOG DRŽANJA.....	6
5. PJEVANJE I DISANJE	9
5.1 VJEŽBE ZA DISANJE.....	9
6. POSTAVLJANJE SAMOGLASNIKA PREMA PRAVILIMA FONETIKE.....	11
7. DIKCIJA I ARTIKULACIJA.....	13
8. VOKALNE VJEŽBE.....	14
8. ZAKLJUČAK.....	17
9. LITERATURA	18

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj
_____ rad

diplomski/završni

pod naslovom

te mentorstvom

rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

1. SAŽETAK

Voditelji zborova imaju veliku odgovornost prema njegovim polaznicima. Kada govorimo o dječjim pjevačkim zborovima trebamo biti iznimno vješti, oprezni i kompetentni u oblikovanju i impostaciji njihovih glasova. Potrebno je poznavati osobine dječjih glasova, kako bi adekvatno znali pripremiti ostale parametre. Iznimna se važnost pridaje držanju tijela, disanju, dikciji i načinu izgovora, kako bi se postigla točna intonacija, lijepo i izražajno pjevanje i muziciranje. Za svaki element postoje pomno pripremljene vježbe koje nam pomažu u našim izazovima sa pjevačkim dječjim zborom.

Ključne riječi: impostacija, dječji glas, pravilo držanje, pjevanje, disanje, vokalne vježbe, pjevačka postava tijela, fonetika, artikulacija, dikcija

Abstract

Choir leaders have a great responsibility to its attendees. When we talk about children's choirs we need to be extremely skilled, careful and competent in shaping and imposing their voices. It is necessary to know the characteristics of children's voices, in order to adequately prepare other parameters. As we attach great importance to posture, breathing, diction and pronunciation, so through them we will get the side effect of correct intonation, beautiful singing and making music. For each element we have carefully selected exercises that help us in our challenges with the children's choir.

Keywords: impostation, children's voice, posture rule, singing, breathing, vocal exercises, singing body composition, phonetics, articulation, diction

2. UVOD

Osnovna škola, kao odgojno obrazovna ustanova, ima vrlo značajnu i korisnu društvenu ulogu u formiranju i razvijanju mladog naraštaja. Raznovrsni odgojno-obrazovni školski i izvanškolski sadržaji, koji intenzivno djeluju na skladan razvoj mlade ličnosti, uključeni su u sve odgojno-obrazovne djelatnosti. U okviru umjetničkog područja uvršten je i program glazbene kulture. On ima značajnu društvenu ulogu i posebne zadatke u odgoju i obrazovanju mladih. Uz nastavu glazbene kulture, kao posebno organiziranog rada, povezane su i raznovrsne glazbene aktivnosti izvannastavnog i izvanškolskog oblika. Zadatak tih aktivnosti je zadovoljiti sklonost i ljubav učenika prema glazbi te potrebu za aktivnim muziciranjem.

Istaknuto mjesto u izvannastavnom procesu glazbene kulture učenika osnovne škole, pripada dječjem pjevačkom zboru. Djeca se uglavnom zanimaju za glazbu u osnovnoškolskoj dobi, te ih interesiraju raznovrsne glazbene aktivnosti. Jedna od tih aktivnosti je dakako pjevački zbor, koji je jedna od spona u procesu stjecanja glazbenih znanja i vještina. Zborsko pjevanje je jedna od najdostupnijih glazbenih izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti (Radočaj-Jerković, 2017b).

Pjevanje u zboru općenito omogućuje kvalitetno glazbeno obrazovanje. Dječji pjevački zbor, kao predstavnik svoje škole, ima odgovoran zadatak, zato mora biti solidno pripremljen za svaki nastup, bez obzira koje vrste on bio. Da bi se postigao zadovoljavajući nivo izvedbe, potrebno je veliko zalaganje i voditelja i pjevača. Jedan od osnovnih uvjeta za uspjeh je redovit i sistematski rad. Često takav rad zahtjeva ljubav, strpljenje, volju i samoodricanje s obje strane i dirigenta i pjevača.

Podrazumijeva se da je fokus u radu s dječjim pjevačkim zborom na razvoju pjevačkih potencijala učenika i unapređenju učeničkih pjevačkih vještina. Također, neizostavna sastavnica rada je usvajanje i interpretacija glazbenog sadržaja. Kada govorimo o dječjem pjevačkom zboru, bitno je naglasiti i sastavnice koje nisu isključivo povezane sa samom aktivnosti zborskog pjevanja, već pripadaju prostoru općeg glazbenog odgoja i od iznimne su važnosti za postizanje cjelovitog kognitivnog, emocionalno, socijalnog, tjelesnog i glazbeno- estetskog razvoja učenika (Radočaj-Jerković, Škojo, Milnović, 2018).

Organizacijske sastavnice pjevačkog zbora djece predškolske dobi ne razlikuje se u odnosu na druge, dobno različite, skupine zborova. Moguće ih je identificirati kao temeljna, karakteristična područja djelovanja zbora kao što su: audicija, zbarski pokusi, javni nastupi i drugo. Osnovne razlike proizlaze iz ciljeva zbarskoga pjevanja u predškolskoj dobi koji su u glazbenom smislu primarno usmjereni na razvijanje glazbenih potencijala, sposobnosti i muzikalnosti djece, usvajanje osnovnih elemenata vokalne tehnike te na razvijanje pozitivnoga odnosa prema glazbi

Da bi mogli uspješno voditi skupinu mladih pjevača, moramo poznavati karakteristike njihovih glasova, načine usmjeravanja, razvijanja i oblikovanja istih. Za to su potrebni određeni procesi, kako fizičke, tako i psihičke prirode. U ovom radu ćemo se dotaknuti upravo tih procesa, kojima dolazimo do pravilne vokalne impostacije kod djece.

3. OSOBINE DJEČJEG GLASA

Kada govorimo o organizacijskim sastavnicama dječjeg pjevačkog zbora, one se ne razlikuju u odnosu na druge dobne skupine zborova. Procesi su identični. Moramo krenuti od audicije, zatim organizirati probe, te naposljetku imati javni nastup. No moramo primijetiti da osnovne razlike proizlaze iz ciljeva zbornskog pjevanja s obzirom na dob i vrstu zbora. U glazbenom smislu, s obzirom na dob pjevača, valja biti usmjeren na različite ciljeve. Kod pjevača predškolske dobi zborovođe su usmjereni na razvijanje potencijala, sposobnosti i muzikalnosti djece, usvajanje osnovnih elemenata vokalne tehnike i razvijanje ukusa i pozitivnog odnosa prema glazbi (Škojo, Radočaj-Jerković, Milinović, 2016).

Djeca u ranoj dobi kreću svoj glas koristiti spontano. Bilo kroz korištenje glasa u svrhu oponašanja zvukova koji se čuju oko njih ili slijedeći prirodnu potrebu da pjevuše razne pjesmice koje nauče u vrtiću, obiteljskom domu ili školi. Možemo sa sigurnošću reći da iako mali, djeca intuitivno razvijaju glas i njegove sposobnosti.

Prema Radočaj-Jerković (2017) osim djetetovih glazbenih predispozicija i sposobnosti, važno je napomenuti kako u njegovom glazbenom razvoju velik utjecaj ima izloženost kvalitetnom glazbenom sadržaju i prilagođenoj pjevačkoj poduci.

Kompleksnost usvajanja i razvijanja pjevačkih vještina zahtjeva poznavanje različitih elemenata spoznajnog, psihomotoričnog i afektivnog učenja. Potrebno je znati djeci pristupiti individualno, kao i poznavati prirodu razvoja dječjeg pjevačkog glasa, njegove faze glazbenog razvoja i kombinacije nastavnih metoda koje će donijeti željene rezultate (Radočaj-Jerković, 2017a).

Djeca nesvjesno razvijaju svoj glas od samog rođenja, sve do šeste godine kada mogu sigurno i stabilno, intonativno točno pjevati u opsegu intervala sekste od d1 do b1. U dobi od osam i devet godina razvija se osjećaj za harmoniju, zbog kojeg će moći sudjelovati u višeglasnom pjevanju. U dobi između devet i 10 godina događa se velik napredak u kvaliteti pjevanja zbog sazrijevanja u boji, punoći, zvonkosti i snazi glasa. Takve osobine glasa zadržavaju sve do puberteta kada dolazi do promjena glasa u oba spola (Radočaj-Jerković 2017a).

Tokom puberteta dolazi do mutacije u oba spola. To je proces promjene glasa iz dječjeg u odrasli (muški i ženski). Kod dječčaka uslijed djelovanja spolnih hormona, povećanjem hrskavice grkljana i njegovih mišića, rasta i podebljanja glasnica, glas postaje dublji i ide prema dubljem tonalnom registru u opsegu otprilike jedne oktave. Djevojčice prolaze slične promjene, ali je utjecaj na glas manje intenzivan što se tiče opsega glasa. Grkljan raste samo za trećinu, a glasnice za tri do četiri milimetra. Glas se produbljuje otprilike za interval terce (Cvejić, 1980 prema Radočaj-Jerković, 2017a).

Voditelji zborova imaju veliku odgovornost u razvoju dječjeg pjevačkog glasa, odnosno njihovih sposobnosti. Bitno je da pri provjeri glazbenih sposobnosti ne stavljaju pjevačku sposobnost u prvi plan, odnosno pjevanje djece. Djeca mlađe dobi često ne pjevaju u potpunosti intonativno točno, jer ne znaju kontrolirati unutarnji sluh i svoj glas (Šulentić-Begić, Novaković, 2021 prema Šulentić-Begić 2012).

Iako Jerković (2019) ne obrađuje temu impostacije dječjeg glasa, napominje kako na početku pjevačkog obrazovanja pedagog mora pjevača uputiti u osnove anatomije vokalnog aparata i njegove fiziološke mehanizme. Potvrđuje procese koji vrijede za sve dobne skupine a to su: upoznavanje s anatomijom i fiziologijom vokalnog aparata, usvajanje pjevačke posture, usvajanje tehnika disanja, pravilne proizvodnje, artikulacije i izdržavanje tona, ovladavanje glasovnim registrima i pjevačkim rezonatorima.

„Ako je pojedinac bio izložen glazbenom okruženju, obično mu se razvije pjevačka sposobnost. Međutim, negativni komentari tijekom djetinjstva, posebno odraslih, poput roditelja i učitelja, mogu štetno utjecati na ponašanje pjevača i ostvarenje glazbenog potencijala. Djeca izložena glazbi u formalnom okruženju dobivaju smjernice koje bi mogle potaknuti ili obeshrabriti njihov glazbeni razvoj. Najčešći glavni uzrok „neuspješnog“ pjevanja je određeni trenutak u djetinjstvu i/ili adolescenciji kada postoji neusklađenost između pjevačkih sposobnosti i pjevačkih zadataka (Welch, 2015). Utvrđeno je da je pjevačka sposobnost razvojna, a ne urođena sposobnost (Atterbury, 1984; Goetze i sur., 1990; Welch, 2015). Pjevačka ne/sposobnost stoga možda ovisi o poučavanju pjevanja tijekom nastave glazbe, odnosno o pozitivnim ili negativnim povratnim informacijama (Goetze i sur., 1990)“ (Šulentić-Begić, Novaković, 2021:74).

Možemo zaključiti da na učenike velik utisak ostavlja povratna informacija o njegovom pjevanju. Određena gesta, osmijeh ili pohvala može rezultirati pozitivno na učenikovo raspoloženje i odnos prema pjevanju. Ako učitelj bude neoprezan i kaže pogrešnu riječ moguće je da učenik stvori krivu percepciju da mu nedostaju glazbene sposobnosti, uključujući pjevački glas (Svec, 2015 prema Šulentić-Begić, Novaković 2021).

4. PJEVAČKA POSTAVA TIJELA

Da bi konačan rezultat bio nesmetan pjevački respiratorni proces, potrebno je stvoriti tjelesne preduvjete koji će to omogućiti. To podrazumijeva pjevačko držanje koje uključuje pravilno sjedenje i stajanje tijekom pjevanja. Zbog čestog sjedenja na probama, potrebno je steći navike uspravnog pjevačkog držanja u tom položaju. Također bitno je napomenuti da treba poticati učenike i na ustajanje kako bi se podjednako razvilo i pravilno stajaće držanje (Radočaj-Jerković, 2017a)

„Pravilno sjedeće držanje uključuje: sjedenje na rubu stolice s osloncem na u donjem dijelu bedara i težištem tijela prema naprijed, oba stopala položena na pod u paralelnom odnosu jedno prema drugom, uspravnu kralježnicu, ramena otvorena i izvijena prema natrag, vrat i glava uspravni, brada spuštena prema prsima. Nužno je osvijestiti aktivno držanje tijela, no istovremeno upozoravati na važnost opuštenosti mišića te otklanjati svaku pojavu mišićnog naprezanja“ (Radočaj-Jerković, 2017a: 50).

„Pravilno stajaće držanje uključuje: stabilno, ali ugodno stajanje s podjednakom raspodjelom težine na obje noge, opuštena, djelomično savijena koljena, uspravnu kralježnicu, položaj ramena, vrata, glave i brade podjednako oblikovani kao i kod sjedećeg stava, ruke opušteno u laktovima i položene sa strane“ (Radočaj-Jerković, 2017a: 50).

4.1 VJEŽBE PJEVAČKOG DRŽANJA

Potrebno je razdijeliti smjerove u koje nas vode određene vježbe pjevačkog držanja. Različite vježbe spontano vode do pravilnijeg držanja, trenutno poboljšavaju pjevačku izvedbu, a kasnije i pomažu u osvještavanju drugih pjevačkih funkcija kao što je disanje – pravilno korištenje respiratorne muskulature i ovladavanje principima kosto-abdominalnog disanja (Radočaj-Jerković, 2017a).

Podrazumijeva se da za pravilno pjevanje trebamo zagrijati tijelo i aktivirati više skupina mišića. Za to koristimo vježbe rastezanja i razgibavanja (Radočaj-Jerković, Milinović, Papa, 2018).

„Primjereno dobi pjevača kao temeljna vježba upjevavanja može se odabrati vježba “mu-mo-ma-

me-mi-me-mi-ma-mo” koja uključuje pjevanje u kordinaciji s pokretima tijela. Riječ je o vježbi koja uz pjevanje glazbene sekvence podrazumijeva i aktivaciju ruku putem koreografiranih pokreta: pljeskanja, pucketanja prstima, udaranja o prsa ali i aktivnost svih ostalih dijelova tijela radi postizanja potpune tjelesno-motoričke glazbene osviještenosti. Vježba se može izvoditi individualno, a ovisno o mogućnostima i vještinama učenika. S obzirom na dinamičan karakter vježbe, tijekom izvođenja potrebno je poticati korištenje onog pjevačkog registra u kojemu želimo nastaviti pjevati repertoar na pokusu“ (Radočaj-Jerković, Milinović, Papa, 2018: 98-99).

Prema Radočaj-Jerković (2017a:50-53) potrebno je preko određenih vježbi osvijestiti osjećaj opuštenosti cijelog tijela, tenzije u vratu, ramenima, prsnom košu i rukama.

Ovo su neke od njih:

„Vježba rastezanja: „Dohvati mi zvijezdu s neba“

Potaknuti učenike na ustajanje i naizmjenično istežanje ruku iznad glave na način kao da žele dosegnuti zamišljeni objekt koji im se nalazi izvan dosega (zvijezdu s neba, knjigu s najviše police, vočku s drveta ili neki drugi predmet koji je u razredu, a za koji učitelj zna da ga učenici ne mogu dosegnuti). Poželjno je učenike poticati da prilikom istežanja stoje na prstima, imaju spuštenu ramena i čim više spuštenu bradu prema prsima. Vježbu je potrebno izvesti u polaganom tempu, nekoliko puta, naizmjenice s obje ruke.

Vježba držanja „Lutka na koncu“

Vježba se može izvoditi u stajaćem i sjedećem položaju. Prije prvog izvođenja vježbe potrebno je učenicima pojasniti ili pokazati princip okretanja udova lutke marionete kojima se upravlja koncem. Učenici preuzimaju ulogu lutke, a učitelj lutkara koji povlači konce za pomicanje ruku, nogu i glave. Vježbu je moguće izvoditi u parovima u kojima će učenici naizmjenično glumiti „lutku“ ili „lutkara“. Prilikom izvođenja vježbe važno je inzistirati na sinkroniziranju pokreta „lutke“ na način da se pokretom lutkara maksimalno potakne istežanje vratne kralježnice koje će dovesti učenike do pravilnog pjevačkog držanja

Vježba „Superjunak“

Vježba se izvodi u stajaćem položaju. Učenici uspravno stoje s lagano razmaknutim nogama s rukama na bokovima u prepoznatljivoj pozi „superjunaka“. Ovisno o dobi, učenici nepomično i u tišini stoje u pozi između 30 i 60 sekundi, pri tome duboko, ali nečujno dišući“.

5. PJEVANJE I DISANJE

Postavke pravilnog pjevačkog disanja vrijede za sve dobne skupine, ali je najbolje krenuti učiti o pravilnom disanju od najmlađe dobi. U početnim fazama rada bitno je posvetiti pažnju ovladavanju tehnike pjevačkog udaha i izdaha uz koju aktiviramo respiratornu muskulaturu. U kasnijim fazama više pozornosti dajemo upravljanju dahom. U fizičkom pogledu pravilan udah rezultira spuštanjem mišića ošita ili dijafragme, širenje donjih rebara dok se u isto vrijeme širi donji dio trupa s prednje i leđne strane. Pravilan izdah rezultira opuštanjem, podizanjem mišića dijafragme, skupljanje i uvlačenje donjih rebara i prostora donjeg trupa. Pomoću raznih vježbi za disanje otklanjamo probleme kao što su klavikuralno, odnosno plitko disanje i stvaramo naviku kontrole i zadržavanja daha prije izdisaja (Radočaj-Jerković, 2017a).

Bez pravilnog disanja nema ni lijepog pjevanja. Kod pjevačkog disanja ispravno je udisati dovoljno zraka, ali ne i preveliku količinu. Kod djece je specifično da pjevaju „kroz nos“, te zbog toga provodimo određene vježbe (2-3min) udisanja i izdisanja. S izdisanjem ne treba žuriti zbog racionalne potrošnje kisika pri pjevanju (duljina fraze, trajanje tona) (Njirić, 1994, prema Šulentić Begić, Vranješević, 2013)

Od samoga početka učenike učiti na pravilno sjedenje i disanje. To nam je preduvjet za točnu intonaciju. Ako učenici ne sjede pravilno, vrše pritisak na dijagrafmu te intonacija postaje upitna (Radičević, Šulentić Begić, 2010)

5.1 VJEŽBE ZA DISANJE

Vježbe za disanje su vrlo važne. Bez pravilnog korištenja respiratornog sustava dolazimo do velikih problema u radu. Jerković (2001) izdvaja vježbe A i B koje imaju velik utjecaj na pravilno disanje tokom pjevanja.

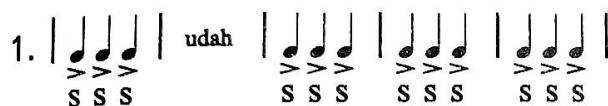
Vježbe A potiču aktiviranje dišne muskulature, mirno vođenje daha, duboko vođenje i kontroliranje daha, učvršćuju rad ošita, kontroliraju rezonantni prostor, pomažu kod zadržavanju daha i dišnih refleksa. Bitno je napomenuti kako želimo izdisati kontrolirano, kao da raspirujemo vatru ili olakšavamo bol na rani hladnim dahom. Možemo se praviti da mirišemo cvijeće kroz

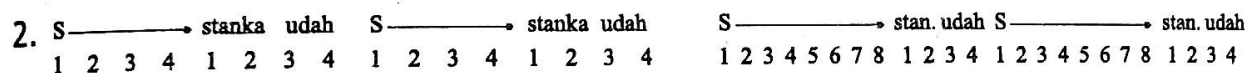
disanje na nos, vježbati disati kao da zijevamo, podignuti ruke prema stropu dok zbor udiše, spuštene ruke opuštenu padaju dok izdiše.

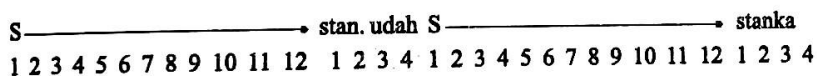
U vježbama B izmjenjujemo spora i brza tempa, mjere i sl. Bitno je dobro udahnuti prije početka vježbe i između promjena. Vježbati i na glasove f i š. (Vježba B1)

„Prethodna vježba s dužim izdisajima i dinamikom crescendo – diminuendo.

U glazbenim rečenicama koje pjevamo, zrak mora trajati i teći u frazama različite duljine. Zato je dobro vježbati na -s, s različitim ali unaprijed određenim vremenskim trajanjima.“ (Vježba B2.)

1. 

2. 



Jerković (2001:193)

Radočaj-Jerković, Milinović, Papa (2018:104), također navode zanimljive vježbe za disanje:

„1. Ritmično disanje izgovaranjem bezvučnih suglasnika “p, t, k, f, š”. Potrebno je suglasnike izgovarati energično. Učenici prate rad dijafragme tijekom vježbe prislanjanjem ruku na trbuh i leđa.

2. Farinelijeva vježba. Učenici udišu dok voditelj ritmički ujednačeno broji do 8, zadrže dah, a nakon toga polagano izdišu na konsonant –s.“

6. POSTAVLJANJE SAMOGLASNIKA PREMA PRAVILIMA FONETIKE

Samoglasnici se pjevački postavljaju prema pravilima fonetike. Razlog tome je što načinom na koji ih izgovaramo dobivamo određenu rezonancu i boju. Samoglasnik -a je najotvoreniji, -e, -i, -o su otvoreniji, dok je -u zatvoreniji. Moramo napomenuti kako samoglasnici ne zvuče uvijek jednako otvoreno, nego ovisno o riječi koju izgovaramo (Jerković, 2021).

Na fonaciji se radi zbog pravilnog izgovora teksta, što pridonosi ljepoti pjevanja. Uglavnom voditelji zborova o tome brinu dok se uvježbava melodija, a nije na odmet to činiti za svaku strofu posebno. Ne treba praviti razliku u važnosti izgovora suglasnika i samoglasnika, pogotovo jer često djeca ionako nerazgovijetno govore (Šulentić- Begić, Vranješević, 2013).

„Kojim vokalom je dobro započeti rad na vokalnoj tehnici, pedagozi nisu jedinstveni. Talijani daju prednost vokalu *a*, a djelomično i svijetlim vokalima *e* i *i*. Skandinavci daju prednost tamnim vokalima, posebno vokalu *u*. Neki smatraju da je vokal *e* vrlo dobar jer postavlja glas naprijed. Neki pedagozi kombiniraju rad s tri vokala *i*, *a* i *u* ili *u,a,i*. Neki zastupaju mišljenje da se odmah treba baviti sa svih pet vokala“ (Jerković, 2021).

„Dirigent treba sam odlučiti kojim vokalima će dati prednost. Ne treba se zadržavati samo na jednom vokalu dugo, jer pjevani govor u skladbi to zahtjeva. Vokale treba zvučno i povezano izjednačavati“ (Jerković, 2001).

Određenim vježbama na tvorene slogove možemo i upjevavanje učiniti zanimljivim. Poanta je zagrijati glasnice za nastavak rada održavajući pozitivnu atmosferu. Cilj samih vježbi je usvojiti elemente vokalne tehnike te motivirati pjevače za stvaranje aktivnog i lijepog zvuka (Radočaj-Jerković, Milinović, Papa, 2018).

Autorice predlažu sljedeće vježbe:

„1. Vježba 5-6-5-3-1 na slog -ri

2. *Messa di voce*. Postupno bujanje tona kao vježba dinamike korisna je za vježbanje glazbene ekspresivnosti i muzikalnosti.

Vježba zahtijeva izmjenjivanje pjevanja u *crescendo* i *decrescendo* te izdržaj tona na jednom dahu.

3. Agilnost glasa

- *Staccato* vježba 1-3-5-3-1 na vokal –i. Pri izvođenju vježbe važno je *staccato* tonove pjevati u ujednačenom tempu.

- Vježba 1-2-3-4-5-4-3-2-1 na slog –vo

- Vježba “Sirena” (uzlazni i silazni *glissando*). Vježbu je potrebno pratiti pokretima ruke za postizanje slobodnijeg tona“ (Radočaj-Jerković, Milinović, Papa, 2018:104).

7. DIKCIJA I ARTIKULACIJA

Dikcija se definira kao način izgovaranja riječi. U glazbi i pjevačkom smislu podrazumijeva se da je to način na koji se izgovaraju riječi prilikom pjevanja. Dikcija uključuje područja izgovora cijelih riječi, te odvojeni izgovor vokala i konsonanata unutar njih. Vokali utječu na melodiju i boju tona. Napomenuli smo već da u hrvatskom jeziku imamo pet osnovnih vokala: a, e, i, o, u.

Kada pjevamo na stranom jeziku također je potrebnu poznavati vokale i konsonante toga jezika i koristiti ih u pjevanju. Konsonanti imaju strukturu kratkog šuma. Nastaju kada glas proizveden na glasicama prepriječi neki od organa usne šupljine.

Organi usne šupljine su: jezik, zubi, nepce, usne i dr. Konsonante dijelimo prema zvučnosti, načinu i mjestu izgovora (Cvejić, 1980 prema Radočaj-Jerković, 2015). Kada govorimo o organima koji sudjeluju u dikciji i artikulaciji mislimo na: čeljust, jezik, zube, usne, meko nepce, tvrdo nepce, gornje desni i glotis ili međuglasnički otvor (Philips, 2008, prema Radočaj-Jerković, 2015).

Pjevačka dikcija usvaja se paralelno sa ostalim pjevačkim vještinama. To doprinosi kvaliteti fonacije, sigurnosti pjevanja i pjevačkog glasa. Vježbama dikcije oslobađamo tenziju u području čeljusti, usana i jezika. Problemi kod tih organa su često prisutni kod djece pjevača. Vježbama ćemo omogućiti automatizaciju podizanja i zadržavanja mekog nepca u optimalnom razmjeru tokom zapjeva.

Kada govorimo o konsonantima, vježbe mogu biti govorne i pjevane. Govorne vježbe artikulacije konsonanata možemo povezati s vježbama za aktivaciju pjevačkog disanja i na taj način napredovati u oba područja. Vježbe za artikulaciju i ujednačavanje artikulacije vokala tradicionalno su najprisutniji oblik pjevačkih vježbi i najčešće se izvode u obliku kratkih i jednostavnih melodijskih sekvenci. Kada radimo s najmlađim pjevačima potrebno im je približiti i pojednostaviti kombinacije vježbi. Umjesto apstraktnih melodijskih obrazaca i slogovnih kombinacija vježbi, možemo koristiti imitacije zvona, vlaka, zvukova u prirodi i slično (Radočaj-Jerković, 2015).

8. VOKALNE VJEŽBE

Pjevač mora svojim glasom biti pokretan u svakoj zadanoj melodijskoj i ritmičkoj pojavi te u svim visinama. Za postizanje temeljne pokretljivosti glasa, u raznoj se literaturi često naglašavaju vježbe ljestvičnih nizova te vježbe rastavljenih suzvučja i rastavljenih intervala. Kao i u svakom procesu vježbanja tako je i u vježbanju pjevanja važno da je redosljed vježbi poredan od najjednostavnijih, poslije kojih postepeno dolazimo do najkompleksnijih vježbi. Najjednostavnije vježbe za glas trebale bi biti kraće glazbene fraze u kojima bi najprije trebali vježbati ponavljanje tonova na istoj visini dok se suglasnički slogovi nižu postepeno prema njihovom položaju izgovaranja (usneni, prednjonepčani, zadnjonepčani, zubni te jezični suglasnici). Svaka vokalna tehnička vježba trebala bi biti sistematizirane na vježbe za *staccato*, *legato*, vježbe za dug dah, za razvijanje opsega, za ujednačavanje glasa, za pokretljivost glasa. Kroz povijest se je uvijek kod rada s glasom za vježbu služilo ljestvicama i ljestvičnim nizovima. Pedagoška i pjevačka literatura uvijek naglašava i preporučuje vježbe na silaznim ljestvicama. Do tog prijedloga se došlo jer se primijetilo da kod pjevača početnika pjevanje uzlazne ljestvice ili ljestvičnog niza može dovesti do podizanja grkljana jer se pjevaču grkljanski mišići još uvijek nesvjesno stežu. Prednost silazne ljestvice u odnosu na uzlaznu je u tome što se kod silazne ljestvice događa suprotno, grkljanski mišići se opuštaju. Česta pojava kod djece je ta da imaju dobro postavljen glas u srednjem registru te je opseg vrlo malen. U proizvođenju gornjeg ili donjeg registra često dolazi do velikog napora te je obično zvuk lošije kvalitete. Donji, srednji i gornji registar se razlikuju po svojoj boji, a potrebno je ublažiti prijelaz iz jednog registra u drugi. Za što blaži prijelaz između registara pjevaču je potrebno postaviti ispravnu rezonancu do koje se dolazi ispravnim oblikovanjem rezonantnog prostora (elastičnim opuštanjem ždrijela uz spuštenu grlo). Samo produktivnim vježbanjem dolazi do jasnog, čistog i zvučno tona u svim registrima dječjeg glasa. Srednji registar će nam uvijek biti polazna točka za razvijanje i izjednačavanje glasa. U ovom procesu tehničke vokalne vježbe sadržavaju opseg od 4-5 tonova u srednjem registru. Tek nakon što je dječji glas dobro postavljen u srednjem registru započinjem s procesom proširivanja opsega glasa. Proces proširivanja opsega mora biti postepen, a to znači da intonaciju povisujemo ili smanjujemo za pola stupnja (Jerković, 2001).

Slika 1. Vježbe upjevavanja pogodne za pripremu pjevačkog glasa:

5

10

nu - o - a - e - i nu - o - a - e - i nu - o - a - e - i

p

itd.

4

7

itd.

Svaka vježba bi se trebala izvoditi tiho i bez naprezanja grla. Važno je da je ton mekan i točan, a ne da ima jačinu. Prije izvođenja vježbi vrlo je važno da se djecu upozori na važnost uspravnog sjedenja, otvorenost usta u debljini palca te je važno da položaj usne šupljine i grla mora biti kao da se slogovi ili riječi izgovaraju (Jerković, 2001).

Tokom rada s učenicima u nastavi glazbe od velike je važnosti koristiti jednostavne vježbe koje su brzo i lako pamtljive jer samo učenje vježbe ne smije biti samo sebi svrha već vrsta zagrijavanja za ono što slijedi. Vježba upjevavanja služe nam kao priprema glasa za pjevanje. Važno je da

vježbe budu melodijski, ritamski, dinamički itd. povezane sa sadržajima koji će se izvoditi u glavnom dijelu sata. Vježbe koje su pretjerano zahtjevne i za koje je potrebno odvojiti veću količinu vremena kako bismo ih uvježbali nisu primjerene za početnike. Vježbe možemo izvoditi u različitim, melodijskim, artikulacijskim, slogovnim i dinamičkim kombinacijama (Jerković, 2001).

Slika 2. Vježbe upjevavanja za djecu mlađe dobi

Ju ju ju ju o jo jo ju ju ju ju o jo jo
Je je je je i io io Ko ko lo ko ko ko lo
Ji ji ji ji a ja ja

3
bi ra bi ra bi ra bi ra bi
la la la la tra la la la la

5
sja - - sja - - sja - - sja

6
ba ra bum ba ra bum bin bam bom ba ra bum ba ra bum bin bam bum

8
vo-lim ja pje-va-ti gla-sni-ce vje-žba-ti din din don din din don bam

8. ZAKLJUČAK

Za kvalitetno vođenje dječjeg zbora potreban je pravilan odgoj i kultiviranje dječjih glasova, dobri uvjeti za rad, usvajanje pravilne vokalne tehnike i znanje o načinima izvođenja i interpretaciji kompozicija. Djeca moraju naučiti ispravno pjevati, pravilno disati, steći znanja o radu dijafragme, pravilnoj dikciji, adekvatnom izvođenju vokalnih vježbi i slično. Možemo reći da je za poznavanje i pravilno upravljanje njihovim pjevačkim glasom, na posljetku je najbitnije znati pravilno upotrebljavati vokalne vježbe. Mogli smo vidjeti kako za svaki pojedini element posebno prilagođavamo i taktički biramo načine kako bi došli do željenog rezultata. Voditelj zbora ima zadaću dovesti impostaciju dječjeg pjevačkog glasa do najviše moguće razine, te pronaći model kojim će to postići. Rad treba biti prilagođen uzrastu i potrebama djece, te dovoljno zanimljiv kako bi probudio daljnju želju za napredak kod polaznika zbora.

Na temelju proučene literature, može se zaključiti da je za uspješno djelovanje dječjeg zbora potrebna velika požrtvovnost i zalaganje voditelja i pjevača. Najljepša nagrada za takav naporan rad je obostrano uživanje u skladnom muziciranju, a na opće zadovoljstvo slušalaca. Rad sa dječjim pjevačkim zborom nije nimalo jednostavan ni za voditelja zbora, ni za pjevače. Jedino ako s obje strane postoji ljubav prema muzici i estetici, tada postoji i osnova za dobar i uspješan stvaralački rad.

9. LITERATURA

- Jerković, B. (2019). *Kurikul nastave pjevanja*. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.
- Jerković, J. (2001). *Osnove dirigiranja 2*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pedagoški fakultet Osijek.
- Milinović, M., Radočaj-Jerković, A., Škojo T. (2018). Zborsko pjevanje kao oblik neformalnog učenja i njegov utjecaj na formiranje dječjih glazbenih preferencija. *Školski vjesnik*, 67(2), 311-330. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/216730>
- Milinović, M., Papa, A., Radočaj-Jerković, A. (2018). Specifičnosti rada s dječjim pjevačkim zborovima u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. U: Begić, A., Kristek, M., Milinović, M., Papa, A., Radočaj-Jerković, A., Škojo, T., Šulentić Begić, J. *Suvremeni pristupi nastavi glazbe i izvan nastavnim glazbenim aktivnostima u općeobrazovnoj školi*. (str. 93-107). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Akademija za umjestnost i kulturu u Osijeku. Preuzeto s https://www.academia.edu/42174445/Specifi%C4%8Dnosti_rada_s_dje%C4%8Djim_pjeva%C4%8Dkim_zborovima_u_izvannastavnim_i_izvan%C5%A1kolskim_aktivnostima
- Milinović, M., Radočaj-Jerković, A., Škojo T. (2016). – Utjecaj zorskoga pjevanja na razvoj glazbenih preferencija djece predškolske dobi. *Zbornik znanstvenih radova s Međunarodne znanstvene konferencije Globalne i lokalne perspektive pedagogije*. Preuzeto https://www.academia.edu/35648598/Utjecaj_zorskoga_pjevanja_na_razvoj_glazbenih_preferencija_djece_pred%C5%A1kolske_dobi
- Novaković, J., Šulentić Begić, J. (2021). – Utjecaj tonaliteta, tempa i vrste pjesme na učeničku preferenciju pjesama namjenjenih pjevanju. *Odgojno-obrazovne teme*, 4(1) 65-89. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=377328
- Radičević, B., Šulentić Begić, J. (2010). Pjevanje u prvim trima razredima osnovne škole. *Život i škola* (56) 24, 243-252. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/63363>
- Radočaj-Jerković, A. (2015). *Identifikacija i sistematizacija razvojnih elemenata dječjeg pjevačkog glasa*. Preuzeto https://www.academia.edu/35648581/Identifikacija_i_sistematizacija_razvojnih_elementa_djecjeg_pjevackog_glasa_ARJ

- Radočaj-Jerković, A. (2017b). *Zborsko pjevanje u odgoju i obrazovanju*. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.
- Radočaj-Jerković, A. (2017a). *Pjevanje u nastavi glazbe*. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku.
- Šulentić Begić, J., Vranješević, D. (2013). Dječji pjevački zbor mlađe školske dobi u osječkim osnovnim školama. *Školski vjesnik* (62)2-3, str. 355-373. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/105355>